

kot naslednja resnica, ki se nenehno pojavlja v vrhunski literaturi: da so moški in ženske vseh narodnosti in dežel v osnovi enaki in da so razlikovanje, strah in izkoriščanje mednje zasejani po krivici.

Nobena stvar nas ne more bolje od literature naučiti, kako v etničnih in kulturnih razlikah videti bogastvo človeške dediščine, razlike pa ceniti kot izraz mnogostranske ustvarjalnosti človeštva. Ob branju dobre literature nedvomno izkušamo užitek, toda izkušamo tudi spoznanje o tem, kaj in kakšni smo v popolnosti in nepopolnosti svoje človeškosti, s svojimi dejanji, sanjami in strahovi, sami in v odnosih, ki nas vežejo z drugimi, v naši javni podobi in skrivnih kotičkih naše zavesti.

Ta kompleksna vsota nasprotujočih si resnic, kot bi se izrazil Isaiiah Berlin, predstavlja bistvo stanja človeka. Tako vsevključujoče in živo védenje o človeškem bivanju lahko v današnjem svetu najdemo le v literaturi. Niti druge veje humanistike – filozofija, zgodovina, umetnost, sploh pa ne sociologija – niso zmožne ohraniti tega povezovalnega videnja, tega univerzalnega diskurza. Tudi humanistične vede so klonile pred rakasto delitvijo znanja v skupine in podskupine ter se osamile na vse bolj segmentiranih in strokovnih področjih, katerih ideje in besedišče so daleč zunaj dosega navadne ženske ali moškega.

Prevedla Patricija Fajon

Muhasta narava literarne presoje

Robert McCrum

Okusi so seveda različni. *De gustibus* itd. Tisti, ki se mučijo po kamnitem vinogradu ocenjevanja knjig in so priča nepredvidljivim spremembam literarnokritičkega vremena, vedo to bolje od večine drugih.

Muhasto naravo literarne presoje dobro ilustrira zabavni odlomek iz zadnje številke *Missouri Reviewa*. Ta učena revija je nedavno tega objavila izbor poročil bralcev in ocenjevalcev rokopisov, ki jih je izbrskala iz arhivov velikega ameriškega založnika Alfreda A. Knopfja. "Ne dajejo toliko vtisa zlate dobe," pravi *Missouri Review*,

"kot prikazujejo neki literarni trenutek, ki je prav tako muhast in varljiv kakor naš."

Eden od Knopfovih bralcev je tako leta 1949 kljub zatrdjanju, da so mu zgodbe Jorgeja Luisa Borgesa všeč, izjavil, da jih "nikakor ni mogoče prevesti, vsaj ne v nekaj, za kar bi bilo mogoče pričakovati, da se bo prodalo v več kot 750 izvodih". Leta 1952 je neki drug bralec ocenjeval, da je *Vohun v hiši ljubezni* Anaïs Nin, ki je bil v svojem času pomemben roman o odnosu ženske z več moškimi, delo "majhnega, samovoljnega, precenjenega talenta, ki je znal lastno praznino zakriti z veliko nabuhlostjo".

Če se vam to zdi grozno, kaj boste šele rekli na odziv nekega Knopfovega bralca iz leta 1966 na *Široko Sargaško morje* Jean Rhys in na njegov odkriti

dvom v možnost obstoja "družine značajev, ki bi bili lahko tako popolnoma in nerazložljivo odurni, bolni in nesrečni".

Vsa ta poročila bralcev in ocenjevalcev so anonimna. Eden od Knopfovih zaposlencev s prav posebej, če ne že kar smešno slabim povprečjem pri odkrivanju avtorjev je bil neki Herbert Weinstock. Potem ko je pred nosom zaloputnil vrata Borgesu, je jamarč Weinstock z nesmrtnimi besedami ocenil prevod zadnjega dela Isaaca Bashevisa Singerja: "Spet Poljska in tisti bogati Judje," ob tem pa svaril pred "neskončnim uredniškim delom", ki bi bilo na vidiku, če bi bil stari Knopf tako nespameten, da bi dal Singerja na svoj seznam.

Podobne anekdote je mogoče najti tudi po arhivih in v spominu ljudi iz britanskega založništva; *Gospodar muh*, osupljivi prvenec Williama Goldinga, je bil do objave zavržen na skoraj dvajsetih naslovih, kot je opazil Charles Monteith, moj stari šef pri založbi Faber & Faber, podtikanja je najti v poročilu o *Trku* J. G. Ballarda ("Avtorju tudi psihiatrija ne more več pomagati ... ne objavlja.") in tako dalje. Prav ta teden me je Nick Hornby spomnil na to, da je *Fever Pitch* zavrnilo šest založnikov, preden je neki urednik pri tedaj neodvisni založbi Victor Gollancz opazil njegovo nesporno vrednost.

Bralec in ocenjevalec rokopisov pri založbi deluje pod plaščem anonimnosti; bolj alarmantni so spodrsjlaji v presoji časopisnih recenzentov, saj pridejo v javnost.

Ni konca številu načinov, kako se motiti. Sidney Smith je slavno izjavil: "Knjige nikoli ne preberem, preden jo

ocenim; to človeka navda s predsodki." Cyril Connolly, ki je prej delal za *The Observer*, se je v uvodu v *Zaprto igrišče* (1945) hvalil: "Držim se tesno pri besedilu; nikakršen orel z višav nisem, ampak nizko pozibavajoči se baset, ki sledi s pomočjo vonja in drži smrček pri tleh."

Pošteno, ni kaj. Ampak včasih ima le "orel na višavah" perspektivo, s katere lahko izvirno novo delo postavi v njegovo pravo perspektivo, obenem pa dovolj poguma, da svoje videnje brani pred običajnimi literarnokritičskimi glodavci, ki iz najrazličnejših vzgibov nočejo dati priznanja resnično pomembnemu novemu videnju.

Pogosto omalovaževani in večkrat zavrženi pisatelj tega nikoli ne pozabi. James Joyce, ki je do skrajnih meja preizkušal uveljavljeno literarno kritiko svojega časa, je aprila 1932, dolgo po tem, ko je njegovo delo končno poželo zaslužen priznanje, prijatelju napisal, da "je rokopis *Ljudi iz Dublina* bralo nič manj kot dvaindvajset založnikov in tiskarn, in ko je bilo delo končno natisnjeno, je neka zelo prijazna oseba pokupila celotno naklado in jo dala v Dublinu sežgati".

Neizbežno je, da literarna zgodovina določenega časa, vključno z našim, takšne zablode v kritičskih odzivih pozabi ali pa se – kar je še huje – znajdejo pred vrati sodobnega recenzenta kot toliko drugega, kar je umrlo na poti. Poklicni recenzenti dobijo slabe kritike. F. Scott Fitzgerald bi jim rekel "frfrasti ljudje, ki se jim usta penijo od navdušenja, ko vidijo, kako pene drugih frčijo okoli njih".

Prevedla Patricija Fajon